

21. McKay S. Literature in the ESL Classroom. *TESOL Quarterly*. 1982. Vol. 16. № 4. P. 529–536. URL: <http://www.Jstor.org/stable/3586470> (retrieved at: 15.09.2021).
22. Pardede P. A Review of Current Conceptual Research on Short Stories Use in EFL Classrooms. *Journal of English Teaching*. 2021. Vol. 7(1). P. 31–42. DOI: 10.33541/jet.v7i1.2595.
23. Peacock M. The effect of authentic materials on the motivation of EFL learners. *ELT Journal*. 1997. Vol. 51. № 2. P. 144–156. DOI: 10.1093/elt/51.2.144.
24. Rai A. Use of Literature in Teaching English. *International Journal of Educational Research and Technology*. 2012. Vol. 3. P. 71–80.
25. Shaima Al-S., Abdullah A.A. The Use of Literary Texts in EFL Coursebooks: An Exploratory Study. *English Language and Literature Studies*. 2020. Vol. 10. № 3. P. 86–92. DOI: 10.5539/ells.v10n3p86.
26. Scrivener J. Learning Teaching. A Guidebook for English Language Teachers. 2nd ed. Oxford, 2005. 432 p.
27. Wright A. Storytelling with Children. Oxford, 2009. 200 p.

УДК 371.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.373-382>

Леся Рогач,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології,
Ужгородський національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-7709-017X>
м. Ужгород, Україна*

Навчання культури на уроках іноземної мови

Teaching culture in foreign language classes

Анотація. *Навчання культури нації, мова якої вивчається на уроках іноземної мови в сучасній українській школі, є надзвичайно важливим завданням у сучасному глобалізованому світі. Формування соціокультурної компетентності учнів полягає в тому, що національна культура різних країн вивчається на заняттях з іноземної мови. Зокрема, учні повинні усвідомлювати відмінності між рідною культурою, культурою, мова якої вивчається, та іншими культурами, а також набувати навичок подолання соціокультурних відмінностей. У визначенні способів викладання культури за основу беремо відмінність між поняттями «велика культура» та «мала культура». «Велика культура» містить літературу, класичну музику, архітектуру, історичних діячів, географію, основні цінності, погляди чи переконання, норми суспільства тощо, тоді як «мала культура» передбачає*

повсякденне мислення й поведінку людей, звичаї, уподобання, смаки, жести, використання простору, стиль одягу, їжу, хобі тощо. Вивчення культури на уроках іноземної мови забезпечується шляхом максимального залучення учнів до навчальної діяльності із застосуванням сучасних методів викладання, зокрема й із використанням сучасних технологій. Навчальна програма з вивчення іноземної мови повинна бути побудована так, щоб містити аудіо- та відеоматеріал із літератури, музики, кіномистецтва, образотворчого мистецтва, а також підручники з текстами й завданнями про культуру. Такий підхід до викладання іноземної мови збагачує культурний світогляд учнів та сприяє розумінню розмаїття сучасного світу. Вивчення іноземної мови на автентичному матеріалі є визначальним для розвитку комунікативних навичок учнів та сприятиме розумінню звичаїв і способу життя країни, мову якої вивчають. Навчання учнів основ міжкультурного спілкування розвиває компетентність у культурі, мова якої вивчається, та формує повагу як до чужої, так і до своєї культури.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, методи навчання, соціокультурна компетентність, національна культура, підручники, автентичний матеріал.

Summary. Contemporary globalized world requires teaching culture of the nation, language of which is studied in foreign language classes. This issue is especially urgent in modern Ukrainian schools. It is believed that in order to develop students' sociocultural competence national culture should be studied in foreign language classes. In particular, students must be aware of the differences between their native culture, the culture of the studied language, other cultures, besides acquire basic skills for overcoming sociocultural diversities. In determining the key methods for teaching culture it is advisable to make the distinction between the notions "big culture" and "little culture". "Big culture" includes literature, classical music, architecture, historical figures, geography, core values, views or beliefs, norms of the society, etc., while "little culture" involves people's everyday thinking and behaviour, customs, preferences, tastes, gestures, use of space, clothing styles, food, hobbies, etc. The study of culture in foreign language classes is ensured by involvement of students in educational activities with application of modern teaching methods, including the use of modern technologies. The school curriculum for teaching a foreign language should include audio and video material based on literature, music, cinema, visual arts, as well as textbooks with texts and tasks dealing with culture. This approach to teaching a foreign language enriches the students' cultural outlook and contributes to the understanding of the diversity of modern world. Studying a foreign language using authentic material is crucial for the development of students' communication skills and enables them to understand the customs and way of life of the country of the studies language.

Key words: intercultural communication, ways of teaching, sociocultural competence, national culture, textbooks, authentic material.

Вступ. Культура залежить від освіти так само, як освіта залежить від культури. Термін «культура» містить стільки елементів та аспектів, що неможливо сформулювати єдине його визначення. Культура

складається не лише з певної мови та різноманітних творінь (літературних, мистецьких, музичних), а й із соціальних структур, цінностей і соціальних форм життя.

Хоча деякі аспекти культури можна чітко спостерігати, багато важливих аспектів культури помітити значно важче. Ключовою відмінністю, яка може допомогти зрозуміти концепцію культури, є відмінність між так званими великою культурою та малою культурою. Б. Петерсон визначає «велику культуру» як «класичні, або великі, теми», а «малу культуру» – як «другорядні, або загальні, теми» [12]. «Велику культуру» часто описують як об'єктивну культуру або ж як інституції, створені людьми. «Видима велика культура» включає літературу, класичну музику, архітектуру, історичних діячів і географію, тоді як «невидима велика культура» включає основні цінності, погляди чи переконання, норми суспільства, правові основи, історію та когнітивні процеси.

«Малу культуру» вважають суб'єктивною культурою: це повсякденне мислення та поведінка людей, загальні традиції, практики та звичаї людей. «Мала невидима культура», за словами Б. Петерсона, включає популярні питання, думки, позиції, уподобання чи смаки, тоді як «мала видима культура» – жести, пози тіла, використання простору, стиль одягу, їжу, хобі, музику та мистецтво [12, с. 25]. Розуміння нашої власної культури та культури інших народів допоможе нам досягти міжкультурної компетентності і культурної обізнаності, які необхідні для успішної взаємодії з представниками інших націй.

Ефективне спілкування з представниками різних культур є особливо складним. Кожна культура характеризується тим, що надає людям певний спосіб мислення, тобто можливість по-своєму бачити, чути та інтерпретувати світ. Крім того, одні й ті самі слова можуть мати різне значення для людей різних культур, навіть якщо вони говорять однією мовою [5, с. 10].

Сучасний підхід до навчання іноземних мов визначається тим, що досконале вивчення іноземної мови та вивчення іноземної культури супроводжують одне одного. Науковці стверджують, що той, хто вивчає мову, не може повністю її опанувати, не опанувавши культурний контекст, у якому ця мова побутує [13]. Мова й культура настільки невіддільні, що відокремлення одного від іншого призведе до негативного впливу або на мову, або на культуру. Наявність цього зв'язку привела до дебатів щодо того, на якій культурі варто зосередитися більше: культурі, мова якої вивчається, рідній культурі або ж на обох. Дехто з дослідників вважає, що потрібно приділяти увагу культурі, мова якої вивчається, інші віддають перевагу рідній. Є також думка, що під час вивчення іноземної мови потрібно

вивчати обидві культури. Наприклад, Е. Стюарт стверджує, що культура, мова якої вивчається, є невіддільною частиною навчання іноземної мови, тоді як посилання на місцеву культуру у викладанні мови є абсурдним [15].

Ознайомлення тих, хто вивчає мову, з культурою іноземної мови характеризується такими особливостями: 1) це покращує знання учнів про світ та іноземне суспільство; 2) знайомить учнів із відомими моделями поведінки спільноти, мова якої вивчається; 3) сприяє виникненню таких рис, як повага й толерантність; 4) сприяє розвитку уявлення людини про її культуру; 5) підкреслює роль культури та підвищує міжкультурну комунікативну компетентність [10, с. 60].

Міжкультурна компетентність у вивченні мови є надзвичайно важливою, оскільки вона є результатом взаємодії між різними культурами [3, с. 80]. Міжкультурна компетентність – це «обізнаність людини про культури інших, а також про власну культуру» [6, с. 16].

Коли йдеться про міжкультурну компетентність у процесі вивчення іноземної мови, то мають на увазі, що це здатність розуміти та поважати як рідну культуру, так і культуру, мова якої вивчається. Міжкультурну комунікативну компетентність можна визначити як «здатність забезпечувати розуміння між людьми, які належать до різних культур, а також взаємодіяти з людьми як зі складними особистостями, що мають власну індивідуальність і належать до різних культур» [1, с. 10].

Вивчення, а також викладання іноземної мови передбачає певний ступінь усвідомлення іноземної культури, при цьому важливо розуміти, що ми маємо на увазі під процесом навчання культури. Багато студентів на уроках іноземної мови вивчають мову, практично не відчуючи глибину культурних норм та особливостей людей, які розмовляють цією мовою. Вивчення культури – це процес створення спільного значення між представниками культури [5, с. 11].

Культура впливає на викладання іноземної мови як із лінгвістичної, так і з навчальної позиції [9]. З лінгвістичної позиції культура впливає на значення, дискурс і прагматичний аспект. З навчальної позиції культура впливає на відбір мовного матеріалу за його культурним змістом та методикою навчання. Р. Поліцер стверджує: «Якщо ми вивчаємо мову народу, не вивчаючи при цьому його культуру, ми навчасмо безглузких символів, яким учні надають неправильне значення» [14]. Культура є важливою частиною мовної освіти, оскільки «знання культури має вирішальне значення для досягнення мовного рівня», а культуру суспільства можна змінити залежно від мови, яка використовується [8].

Методологія та методи дослідження. Методика, використана в дослідженні, полягає в застосуванні різних підходів до викладання іноземної мови, результатом чого є навчання учнів основ міжкультурного спілкування, набуття компетентності в культурі, мова якої вивчається, та поваги як до чужої культури, так і до своєї. Основною метою вважаємо вивчення іноземної мови на автентичному матеріалі, яким є література, музика, образотворче мистецтво, що сприяє розвитку комунікативних навичок учнів. Комунікативний підхід до викладання мови надає учням доступ до усних чи письмових текстів, які не були створені для педагогічних цілей. Автентичне спілкування сприятиме тому, що учні зможуть краще зрозуміти звичаї та спосіб життя країни, мову якої вивчають, а отже, у разі потреби зможуть швидко адаптуватися до нової культури.

Важливими поняттями навчання культури вважаємо культурну реальність та культурну яву. Тло культурної реальності представляє історію кожної конкретної нації чи країни, натомість культурна ява означає те, як люди бачать себе та країну, у якій вони живуть. Культурна ява, або суспільна свідомість, формується століттями. У навчанні культури нації, мова якої вивчається, насамперед спираємося на розуміння культурного коду нації, оскільки культурний код може виражатися в історичних монументах, географії, архітектурі, мистецтві, гімні, характері окремої особистості, їжі, особливостях побуту тощо. Протягом історії людства люди мігрували з однієї частини світу в іншу з різних причин. Таким чином, мультикультурна освіта стала важливою проблемою, яка вимагала трьох змін для своєї реалізації: а) власної трансформації; б) реформи школи; в) трансформації суспільства [7, с. 467–468].

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення іноземної мови є головною передумовою для досягнення адекватного порозуміння між співрозмовниками різних культур. Навчальний процес необхідно організувати так, щоб іноземна мова вивчалася як явище національної культури народу, модель вивчення світу цим народом. Учні повинні усвідомлювати відмінності між їхньою рідною культурою та іншими культурами, а також уміти долати міжкультурні відмінності.

У викладанні іноземної мови та, відповідно, національної культури спираємося на відмінності між «великою культурою» і «малою культурою», розглядаючи такі теми, як література, класична музика, архітектура, географія, історія, поведінка людей, традиції та звичаї країни, мова якої вивчається, тощо. Багато із цих тем можна знайти в літературі тієї культури, мова якої вивчається. Література пропонує автентичну мову, і для багатьох учителів вона є чудовим джерелом сучасної мови.

На уроках іноземної мови доцільно використовувати поезію, оповідання та короткі романи як для викладання літератури, так і для навчання лексики, граматики, основ письма. У сенсі навчання літератури такий матеріал заохочує вчителів чітко пояснювати цінності, норми поведінки, які лежать в основі дій персонажів і позиції авторів, щоб допомогти учням зрозуміти ключові елементи культури, мова якої вивчається.

Літературу можна використовувати для того, щоб вивчати культуру на різних рівнях вивчення мови. У початковій школі дитячі книжки іноземною мовою можна знайти для всіх рівнів володіння мовою. Для учнів середньої та старшої школи доступні як адаптовані версії художньої літератури, так і твори в оригіналі.

Для ефективності використання літературних текстів на уроках іноземної мови важливо підібрати їх рівень, щоб переконатися, чи зможуть учні сприймати їх. Автори книжок з адаптованими або оригінальними літературними творами пропонують різні вправи для засвоєння лексики, розуміння прочитаного та обговорення тем, пов'язаних із культурою. Роботу з літературним текстом можна побудувати так, щоб перед ознайомленням із ним націлити учнів на певні роздуми, пов'язані з базовими знаннями про предмет читання. Учитель також може подати складні слова з текстів із їх поясненням. Потім варто подумати, які запитання можуть спонукати учнів обмірковувати проблеми, розкриті автором у творі. Наступним кроком роботи з текстом може стати обговорення того, які цінності, проблеми чи культурні питання порушуються в ньому. На завершальному етапі, щоб допомогти учням зрозуміти низку культурних питань твору, можна запропонувати студентам викласти свої міркування у формі есе.

Використання поезії на уроках іноземної мови є також ефективним і цікавим способом розширити уявлення студентів про культуру нації. Студенти можуть розвинути розуміння й усвідомлення поезії, якщо вчителі знаходять способи, як майстерно познайомити їх із цим жанром. Читаючи поетичний твір, учні можуть поринути у світ вірша, відчувати культуру, яку він передає, та подивитися на власний досвід у світлі прочитаного. Учителі можуть використовувати величезну різноманітність поезії іноземною мовою, що доступна у видавництвах та онлайн-джерелах. Працюючи з поезією, учитель може познайомити учнів із поетами та іншими діячами культури, мова якої вивчається. Якщо вчитель вибирає вірш, який ілюструє типовий аспект певної культури, учні можуть по-іншому побачити, дослідити та зрозуміти культуру.

Як чудовий матеріал для вивчення граматичних конструкцій та нової лексики поезія гарно запам'ятовується, що дає змогу пізніше

відтворювати нові звороти в мовленні. Поезію варто вибирати з огляду на її ритм, розважальний характер, довжину, простоту та факт того, чи представляє вона інтерес для учнів. Представляючи поезію у класі, варто прочитати її заздалегідь та навіть вивчити напам'ять. Читати вірш варто з дотриманням пауз та чіткого ритму. Після прочитання вірша можна зробити невелику перерву для того, щоб дати учням можливість усвідомити його смисл і звикнути до звучання.

У процесі викладання літератури на уроках іноземної мови рекомендуємо працювати у групах та парах, використовувати різні типи завдань, що орієнтовані на учня. Безперечно, такі уроки варто проводити іноземною мовою, поєднуючи при цьому мову з літературою. Доцільно розвивати критичне мислення, навчати формувати власні судження щодо подій, описаних у книжках, зокрема звертати увагу на особливості культури, мова якої вивчається.

Іншим аспектом навчання культури вважаємо використання підручників і навчальних посібників з іноземної мови, які повинні містити навчальний матеріал для засвоєння моделей спілкування. Це можуть бути тексти для читання й аудіювання, зразки діалогів, комунікативні ситуації для того, щоб уникнути культурного шоку та непорозумінь у спілкуванні з носіями мови. У цьому випадку йдеться про те, щоб навчити учнів спілкуватися іноземною мовою для того, щоб вони, перебуваючи за кордоном, мали можливість легко заселитися в готель, звернутися до лікаря, обміняти валюту, скористатися громадським транспортом, зробити покупки в будь-якому супермаркеті, поїсти в закладах громадського харчування, з легкістю орієнтуватися в міжнародних аеропортах. Варто зазначити, що вчитель повинен звертати увагу учнів на реалії власного життя в Україні, порівнювати та зіставляти національні риси, моральні принципи, стилі поведінки, систему пріоритетів у нашій країні та країні, мова якої вивчається.

Якщо проаналізувати підручники з іноземної мови за рівнями підготовки мовців, то культурному аспекту найбільше уваги приділяється зазвичай у підручниках середнього та вище середнього рівня. На початковому рівні основна увага в підручниках приділяється розвитку базових мовних навичок учнів. Отже, на цьому рівні вивчення іноземної мови культура та культурний аспект навчання відіграють дуже незначну роль. Однак саме на середньому рівні вивчення мови підручники пропонують почати знайомити учнів із різними сторонами та виявами культури.

Підручники для комплексного вивчення іноземної мови часто призначені для молоді, яка вивчає іноземну мову. Аналіз декількох підручників із вивчення англійської мови рівнів середнього та вище середнього дав змогу зробити висновок, що матеріал, представлений

у розділах, а саме діалоги, лексичні та граматичні вправи, малюнки, тексти, аудіювання, завдання для творчого письма тощо, побудовані на основі розмежування «великої культури» та «малої культури». «Велика культура», як відомо, включає такі сфери, як політика, історія, економіка, географія, література, мистецтво, соціальні норми, освіта, архітектура та музика. Натомість «маленька культура» пов'язана з їжею, святами, способом життя, звичаями, цінностями, хобі, невербальною комунікацією.

В основному в усіх досліджуваних підручниках окремі розділи були присвячені певному аспекту культури. Наприклад, метою одного з розділів підручника «Upstream» було ознайомлення учнів з особливостями архітектури у Великобританії. Усі фотографії та зображення, включені до кожного блоку розділу, були на тему архітектури, зокрема: загальні особливості англійської архітектури, типи будинків в Англії, екскурс в історію замків тощо. Більшість вправ і завдань цього розділу стосувалися архітектури. Це, зокрема, діалоги, тексти для читання, матеріал для аудіювання, завдання для розвитку письма, теми для обговорення, пов'язані з архітектурою, що розвивають комунікативні здібності учнів для майбутнього спілкування в реальних життєвих ситуаціях. Цікавою темою, яку доречно розглядати в межах «маленької культури», у підручнику «Cutting Edge» є розділ «Social Life», у якому вивчаються норми і традиції соціального життя у Великобританії та порівнюються з іншими культурами.

Безперечно, література та підручники з вивчення іноземної мови є чудовим джерелом для вивчення культури, однак є й інші засоби, які також можуть познайомити учнів із новою культурою. Роль музики, кіно та образотворчого мистецтва важко переоцінити у процесі ознайомлення учнів із культурою країни, мова якої вивчається. Загальновідомий факт, що учні мають різні стилі навчання та різні інтелектуальні здібності. Залучення різних видів мистецтва на заняттях допоможе вчителям знайти підхід до учнів, які мають мистецький, візуальний чи музичний стилі навчання.

Використання популярних пісень є традиційним і цікавим способом знайомства студентів з іноземною мовою та відповідною культурою. Важливо подумати про способи навчання, які можна застосовувати для успішного використання пісень на уроках іноземної мови. Т. Мирфей називає декілька методів для роботи з піснями [11]. Перед тим як запропонувати учням певну пісню для навчання, варто відповісти на декілька запитань, що стосуються цієї пісні. Яке виховне значення пісні? Які аспекти мови й культури вивчатимуть учні на прикладі цієї пісні? Чи подобається пісня учням? Чи легкодоступний та зрозумілий учням текст музичного твору? Чи повторюється в пісні приспів,

який полегшує розуміння тексту? Чи проста й легка для вивчення мелодія пісні? Чи містить текст пісні ідеї, які можуть викликати заперечення в деяких учнів, батьків або адміністрації вашої школи?

Перед вивченням у класі певної пісні вчитель може провести бесіду про виконавця або музичну групу, показати картинки, які ілюструють зміст пісні, а також ввести важку лексику, що вживається в пісні, з обов'язковим її поясненням. Надрукований варіант тексту пісні допоможе учням зрозуміти її значення, обговорити її зміст та визначити, який культурний аспект автор хоче донести до слухача.

Використання фільмів на уроках є ще одним ефективним засобом пізнання учнями культурних цінностей. Потужність фільму з рухомими зображеннями, музикою та розмовною мовою забезпечує багате джерело культурної інформації. Деякі фільми присвячені міжкультурному спілкуванню, часто навіть міжкультурному конфлікту. Багато фільмів розкривають теми, які розглядаються в межах «великої культури», а саме історії, географії, мистецтва тощо. Щоправда, більшість фільмів присвячена стосункам між людьми, за якими завжди цікаво спостерігати, а також людським цінностям і нормам поведінки в суспільстві. Для роботи на уроці з фільмом варто мати копію сценарію, діалоги якого стануть текстом, на якому будуватиметься урок. На основі цього тексту можна вивчати слова та ідіоми з фільму, а також обговорювати теми, які містять культурні аспекти, що показані у фільмі.

На уроках іноземної мови у процесі вивчення культури учням, які сприймають краще візуальну інформацію, варто пропонувати завдання, пов'язані з образотворчим мистецтвом. Із цією метою доцільно працювати з картинками, скульптурами, фотографіями або мультиплікацією. Роботи відомих митців можуть спонукати до цікавої дискусії на різні теми, пов'язані з культурою. Можна досліджувати різні питання мистецтва, наприклад палітру, лінії, перспективу, рух, які по-різному використовуються художниками різного культурного походження. Фотографії та малюнки часто також створюють корисний культурний контент. На них можуть бути зображені традиції, звичаї, визначні місця, історичні події, карти й символи, люди, які уособлюють певний аспект культури, тощо.

Висновки з дослідження. Одна з причин того, чому важливо викладати культуру на уроках іноземної мови, полягає в тому, що культура не лише вдихає життя у граматику та лексику, роблячи їх набагато цікавішими, а й змушує учнів і вчителів цінувати культурні відмінності, які ідентифікують особистість як представника певної культури. Зрозуміло, що для розвитку міжкультурних навичок у своїх учнів учителі іноземної мови повинні мати знання та користуватися сучасними методами навчання, застосовувати сучасні технології.

Ефективність процесу навчання культури може бути забезпечена шляхом максимального залучення учнів до навчальної діяльності, що створює умови для міжкультурного спілкування. Використання літератури, зокрема поезії, музики, кіномистецтва, образотворчого мистецтва, а також підручників, що відображають культуру, на уроках іноземної мови збагачує культурний світогляд учнів, сприяє розумінню розмаїття сучасного світу та усвідомленню свого місця в ньому. Поєднання вивчення іноземної мови з міжкультурною освітою безперечно покращує та значно збагачує навчальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Byram M., Gribkova B., Starkey H. Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching. Strasbourg : Council of Europe, 2002. URL: <http://lrc.cornell.edu/director/intercultural.pdf>.
2. Cunningham S., Moor P., Bygrave J. Cutting Edge. Intermediate. London : Pearson, 2013. 175 p.
3. Dervin F. Quality in Intercultural Education: the Development of Proteophilic Competence. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=88C259C5C507DAD772D49F5E280DD86?doi=10.1.1.457.5090&rep=rep1&type=pdf>.
4. Evans V. Upstream Intermediate. Newbury : Express Publishing, 2002. 186 p.
5. Fabian M. Interdisciplinary approach to cross-language and cross-cultural communication studies. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2019. Вип. 17. С. 9–16.
6. Hamiloglu K., Mendi B. A content analysis related to the cross-cultural/intercultural elements used in EFL coursebooks. *Sino-US English Teaching*. 2010. Vol. 7. № 1. P. 16–24.
7. Kominarecova E. Cultural and contextual aspect in language teaching. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2005. Вип. 3. С. 464–469.
8. Duo M.M., Lai Ch.Ch. Linguistics across Cultures: The Impact of Culture on Second Language Learning. *Journal of Foreign Language Instruction*. URL: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED496079.pdf>.
9. McKay S.L. Western Culture and the Teaching of English as an International Language. *English Teaching Forum*. 2004. Vol. 42. № 2. URL: <file://F:/sandra%20mckay.htm>.
10. Mendez García M.C. International and intercultural issues in English teaching textbooks: The case of Spain. *Intercultural Education*. 2005. Vol. 16. № 1. 2005. P. 57–68.
11. Murphey T. Music and Song. Oxford : Oxford University Press, 1992. 151 p.
12. Peterson B. Cultural intelligence: A guide to working with people from other cultures. Yarmouth, ME : Intercultural Press, Inc., 2004. 241 p.
13. Peterson E., Coltrane B. Culture in Second Language Teaching. URL: https://www.researchgate.net/publication/237500367_Culture_in_Second_Language_Teaching.
14. Politzer R. Developing Cultural Understanding Through Foreign Language Study. *Report of the Fifth Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Teaching* / ed. by H.J. Mueller. Washington, D.C. : Georgetown University Press, 1959. P. 99–105.
15. Stewart E. American cultural patterns: cross cultural perspectives. Yarmouth, Marine : Intercultural press, 1972. 220 p.